

ตามรอยพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ จากอาณาจักรพุกามถึงปัจจุบัน

Tracing Buddhism in Myanmar from the Kingdom of Bagan to Current Period

ชนิกานต์ ผลเจริญ *

Chanikarn Ponjarean

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ตามรอยพระพุทธศาสนาในเมียนมาร์ จากอาณาจักรพุกามถึงปัจจุบัน” ได้นำเสนอการเข้ามาของพระพุทธศาสนา เริ่มจากอาณาจักรพุกามที่ถือเป็นอาณาจักรแรกของชนชาติพม่าที่ซึ่งพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้รุ่งเรืองขึ้นและฝังรากลึกในพม่าตราบจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านการยกตัวอย่างสถานที่สำคัญในพุกาม รวมทั้งพุทธศาสนิกชนผู้ที่มีบทบาทหลักในการธำรงพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป แม้ภายหลังอาณาจักรพุกามได้ล่มสลายลงไปแล้ว และพม่าได้เผชิญกับความผันผวนทางการเมืองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แต่พระพุทธศาสนายังคงเป็นสถาบันหลักที่แข็งแกร่งที่สุดนับตั้งแต่ยุคอาณาจักรพุกาม ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาระหว่างคนไทยกับคนพม่าอยู่บ้าง แต่เราคนไทยจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรมของชาวพม่าเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่จะมีผลอย่างสมบูรณ์ในวันที่ 31 ธันวาคม 2558

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, อาณาจักรพุกาม

Abstract

The article “Tracing Buddhism in Myanmar from the Kingdom of Bagan to Current Period” reveal entered of Buddhism beginning from the Kingdom of Bagan, the first kingdom of Burma ethnic where the Theravada Buddhism was prosperous and implanted in Myanmar through today. The Important places in Bagan were examine combine with Buddhist who maintain Buddhism such as the king, priest and people. Bagan failed and Burma still face with instability politics now, but Buddhism become vital and strength organization since Bagan period. Although Thai and Myanmar Buddhism way are difference, but Thai people need to learn Myanmar socio-cultural for complete ASEAN community in December 31, 2015.

Key words: Buddhism, the Kingdom of Bagan.

บทนำ

ประเทศเมียนมาร์หรือพม่าในการรับรู้ของชาวไทยนั้น ค่อนข้างอยู่ในเชิงอคติเพราะเป็นประเทศศัตรูคู่สงครามในประวัติศาสตร์ต่อกันมาอย่างยาวนาน แต่การเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียนโดยสมบูรณ์ในวันที่ 31 ธันวาคม 2558 จึงมีความจำเป็นที่คนไทยต้องเปลี่ยนมุมมองใหม่ต่อชาวพม่า ต้องทำความรู้จัก เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และทำความเข้าใจร่วมกันตามกรอบ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน ได้แก่ เสาประชาคมการเมืองและความมั่นคง เสาประชาคม

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

เศรษฐกิจ และเสภาพระชาคมสังคมและวัฒนธรรม จุดเด่นอีกเรื่องหนึ่งของประเทศพม่านอกเหนือจากการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติอย่างมหาศาล นั่นคือชาวพม่ามีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า สามารถสังเกตได้จากการแบ่งเงินเดือนถึงครึ่งหนึ่งไว้ทำบุญ ทั้งที่ค่าแรงขั้นต่ำของชาวพม่าอยู่ที่ราว 42,500 จ๊ต หรือประมาณ 1,700 บาทต่อเดือนเท่านั้น¹ รวมทั้งการเดินทางเท้าเปล่าเมื่อเริ่มเข้าเขตพุทธสถานเป็นเรื่องปกติของชาวพม่า ในขณะที่เราชาวไทยพุทธเองเมื่อไปเยี่ยมชมนมวัดและเจดีย์ในพม่าเรากลับคิดว่าการถอดรองเท้าและถุงเท้าก่อนเข้าเยี่ยมชมนั้น เป็นอุปสรรคและ “ขัดใจ” เราคนไทยอย่างใหญ่หลวง เมื่อเกิดโทสะส่งผลให้ยังคิดว่าพม่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาและยากจน คนจึงยังกล้าเดินทางเท้าเปล่าได้อย่างหน้าตาเฉย แทนที่จะเข้าใจและชื่นชมชาวพม่าต่อความเคารพในพระพุทธศาสนาอย่างสุดหัวใจ

จากบันทึกของลังกา สามารถสืบย้อนไปถึงเมื่อปี พ.ศ. 302 ตามมติการประชุมคณะสงฆ์ที่เมืองปาดลีสบุตรได้ส่งพระสมณทูตออกมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งหมด 9 สาย สายหนึ่งให้พระโสณะเถระ และพระอุตตระเถระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ โดยนักประวัติศาสตร์ชาวพม่าเชื่อว่าเป็นดินแดนตอนล่างของพม่า² ส่วนในบันทึกของจีนได้กล่าวว่า ดินแดนทางตอนเหนือของพม่าได้มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานมาอย่างน้อยตั้งแต่ปี พ.ศ. 415 พื้นที่ทางตอนเหนือของพมานี้ยังเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญด้วย ในแถบลุ่มแม่น้ำอิระวดีระยะแรกมีการอพยพเข้ามาของชาวยุข ตามมาด้วยชาวมอญและชาวพม่า³ ชาวยุขตั้งถิ่นฐานที่เมืองศรีเกษตรหรือเมืองสารเขตก่อนและมีหลักฐานว่าพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นอยู่ที่นี้ แต่ต่อมาชาวมอญรุกราน ชาวยุขจึงอพยพไปตั้งศูนย์กลางใหม่ที่เมืองหลินจี แต่บางส่วนอพยพไปยังเมืองเป่ากั๊กันและอยู่ร่วมกับชาวพม่าที่อพยพลงมาจากทางเหนือ

มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าพระพุทธศาสนาได้เจริญอยู่ในพม่าราวพุทธศตวรรษที่ 6 เพราะได้พบหลักฐานที่จารึกไว้เป็นภาษาบาลีในตอนที่ของพม่า นักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตกคนหนึ่งซึ่งชื่อว่า ดาร์นาถ กล่าวว่ามีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในพม่ามาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกส่งพระสมณทูตมาเผยแผ่ศาสนา หลังจากนั้นศิษย์ของพระวสุพันธ์ุได้นำพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาเผยแผ่ คาดว่าพระพุทธศาสนาในระยะที่ผ่านมานี้เข้ามาจากเส้นทางเดินเรือพาณิชย์⁴ ดังนั้นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทและแบบมหายานจึงอยู่ในพม่ามานานหลายศตวรรษ ในปี พ.ศ. 1375 อาณาจักรพยูได้ล่มสลายลงจากการรุกรานของน่านเจ้า ชาวยุขถูกกวาดต้อนไปเป็นแรงงานและทหารในการโจมตีเมืองทังลองหรือฮานอยในปี พ.ศ. 1406⁵ ส่วนเมืองเป่ากั๊กันได้ย้ายราชธานีหลายครั้งมายังเมืองตีพิสยา เมืองสัมปาวดีและได้ย้ายมายังเมืองพุกามในรัชสมัยของพระเจ้าปยินพยาและได้สร้างกำแพงเมืองขึ้นในปี พ.ศ. 1391-1393⁶

อาณาจักรพุกามหรือปะกััน (Bagan) รุ่งเรืองขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16 มีศูนย์กลางคือที่ตั้งเมืองพุกามปัจจุบันที่อยู่ในตำแหน่งที่แม่น้ำอิระวดีและแม่น้ำชินดวินไหลมาบรรจบกัน ที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากมหาสมุทรรวมทั้งการมีเทือกเขาอาระกันกัันอยู่ทางทิศตะวันตกส่งผลให้พุกามอยู่ในเขตเงาฝน จึงมีปริมาณน้ำฝนน้อยที่สุดในพม่า⁷ แผ่นดินแห้งแล้งและ

¹ กรมอาเซียน จาก www.asean-focus.com เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558

² เกรียงไกร เกิดศิริ, พุกาม : การก่อรูปของสถาปัตยกรรมจากก้อนอิฐแห่งศรัทธา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อุษาคเนย์, 2551), หน้า 7.

³ อ่างแล้ว.

⁴ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2555), หน้า 182-183.

⁵ D.G.H. Hall, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สุวรรณภูมิอุษาคเนย์ภาคพิสดาร, (กรุงเทพมหานคร มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549), หน้า 146.

⁶ Pe Maung Tin and G.H., *The Glass Palace Chronicle*, (Rangoon : University of Rangoon Press, 1960), P.55

⁷ อ่างอิงแล้ว, พุกาม : การก่อรูปของสถาปัตยกรรมจากก้อนอิฐแห่งศรัทธา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อุษาคเนย์, 2551), หน้า 3.

อากาศร้อน อบอุ่น ภูมิประเทศของพุกามจึงไม่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม แต่พุกามตั้งอยู่ในบริเวณนี้เนื่องจากต้องการควบคุมเส้นทางการค้าระหว่างลุ่มแม่น้ำทั้งสอง แม่น้ำอิระวดีสามารถเชื่อมต่อไปยังยูหนานหรือตอนใต้ของจีน ในขณะที่แม่น้ำชินด์วินสามารถเชื่อมต่อไปยังลุ่มแม่น้ำพรหมบุตรในอินเดียได้ พุกามจึงเป็นศูนย์กลางการค้า การเมือง การปกครอง รวมทั้งยังเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก เห็นได้ชัดจากหลักฐานอารยธรรมโบราณที่เจริญทัดเทียมกับอารยธรรมเขมร อารยธรรมชวา และอารยธรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่นๆของโลก นอกจากนี้อาณาจักรพุกามยังเป็นอาณาจักรแรกของกลุ่มชาติพันธุ์พม่า ทำให้ในยุคต่อมาแม้ว่าอาณาจักรพุกามจะล่มสลายไปแล้ว คนไทยก็ยังคงนิยมเรียกอาณาจักรพม่าในยุคหลังๆอยู่ว่าพุกามประเทศ

หลักฐานความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนาในอาณาจักรพุกาม

ตามพงศาวดารของพม่าถือว่าพระเจ้าอโนรธาเมืองช่อหรือพระเจ้าอนิรุทธิ์แห่งอาณาจักรพุกาม กษัตริย์องค์ที่ 42 ของชาวพม่า⁸ เป็นวีรกษัตริย์องค์สำคัญที่สุดองค์หนึ่งของพม่า เนื่องจากพระองค์ทรงเปี่ยมด้วยพระปรีชาสามารถที่รวบรวมอาณาจักรพุกามให้เป็นปึกแผ่นรวมทั้งสร้างความเรืองรองให้พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทเริ่มสถิตยเสถียรอย่างมั่นคงอยู่ในพม่าตราบจนถึงปัจจุบัน พระเจ้าอโนรธาเมืองช่อหรือพระเจ้าอนิรุทธิ์ขึ้นครองราชย์ในอาณาจักรพุกามระหว่างพ.ศ.1587-1620⁹ ในช่วงก่อนรัชสมัยของพระองค์ ศาสนาพุทธแบบเถรวาทในอาณาจักรพุกามกำลังตกต่ำลงถึงขีดสุด เนื่องจากขณะนั้นมีความเชื่อหลายประการอยู่ในอาณาจักรพุกามทั้งความเชื่อไสยศาสตร์ ภูติผีปิศาจ เช่นความเชื่อการบูชาในเรื่อง “นัต” ที่เป็นวิญญาณของผู้ที่ตายโหง มีสถานะกึ่งเทพกึ่งผี มีอายุยืนยาวหลายร้อยปีและสามารถบันดาลโชคชลาภ และความโชคดีโชคร้ายแก่คนได้¹⁰ และศาสนาพุทธแบบตันตระที่ตีความคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผิดเพี้ยนไปมาก มีความเชื่อถึงขนาดที่ว่าเทพเมถุนของพระสงฆ์เป็นหนทางไปสู่นิพพาน จุดเปลี่ยนนี้มาจากพระภิกษุจากเมืองสุพรรณวดีหรือเมืองสะเทิมหรือเมืองตะโถง (ทางตอนใต้ของพม่า) ชื่อว่าพระธรรมทรรค สามารถเปลี่ยนพระทัยของพระเจ้าอโนรธาเมืองช่อให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้ เนื่องจากมีความเป็นเหตุเป็นผลไม่เชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ความศรัทธาของพระองค์ได้นำมาสู่การกำจัดลัทธิทรงเจ้าเข้าผี รวมทั้งพระสงฆ์แบบมหายานและนิกายตันตระ พระองค์ทรงพยายามใช้ความรุนแรงกำจัดความเชื่อเรื่องนัตด้วย แต่พระเจ้าอโนรธาไม่สามารถขจัดความเชื่อเรื่องนัตที่มีอยู่ให้หมดไปได้ มีนัตคงเหลือ 36 ตน พระองค์จึงทรงอัญเชิญพระอินทร์มาเป็นนัตคนที่ 37 เพื่อเป็นกษัตริย์ของนัตทั้ง 36 ตน พร้อมทั้งตั้งศาลไว้ที่ภูเขาไปอาอันเป็นที่สถิตย์ของมิ่งมหาศรีนัตที่สำคัญที่สุด¹¹ และประกาศให้นัตเป็นผู้เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้า ในกาลต่อมาจึงนิยมสร้างนัตไว้หน้าเจดีย์เพื่อเป็นเจ้าที่เจ้าทางดูแลเจดีย์ด้วยซึ่งชาวพุกามให้ความสำคัญกับเจดีย์เพราะเชื่อว่าเจดีย์แต่ละองค์คือพระพุทธเจ้า 1 พระองค์นั่นเอง¹²

พระเจ้าอโนรธาต้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่ถูกต้องในพระราชอาณาจักร จึงทรงแต่งตั้งทูตอัญเชิญพระราชสาส์นเดินทางไปยังเมืองสะเทิม อาณาจักรมอญเพื่อขอคัดลอกพระไตรปิฎกเนื่องจากในขณะนั้นศาสนาพุทธแบบเถรวาทมีความเจริญรุ่งเรือง และมีแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงตรงตามแบบของพระพุทธเจ้ามากที่สุด แต่กษัตริย์เมืองสะเทิมกลับไม่ทรงยินยอม พระเจ้าอโนรธาจึงจัดทัพมาตีเมืองสะเทิมได้ ทรงนำพระไตรปิฎก 30 จบ

⁸ พิภพ บุษราคัมวดี, พม่าตราดรีง, (กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์ท่องเที่ยวโลก, 2554), หน้า 103.

⁹ สุภัทรรติ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ. 2000, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2535), หน้า 99-103

¹⁰ คัทลียา เหลี่ยมดี, สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถานพริทัศน์, 2555), หน้า 153.

¹¹ อ่างอิงแล้ว, พุกาม : การก่อรูปของสถาปัตยกรรมจากก้อนอิฐแห่งศรัทธา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อุษาคเนย์, 2551), หน้า 22.

¹² สัมภาษณ์ หม่อมแอ, มัคคุเทศน์ชาวเมียนมาร์, เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

โบราณวัตถุรวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ผู้แตกฉานในธรรม บรรทุกบนหลังช้าง 32 เชือก¹³ ราษฎร นักปราชญ์และช่างฝีมือ รวมกันกว่า 30,000 คน¹⁴ เดินทางกลับมายังพุกาม ฝ่ายกษัตริย์มอญแห่งเมืองสะเทิมที่ชื่อว่าพระเจ้ามหนูหะกับพระมเหสีได้ถูกพระเจ้าอโนรธาจับกลับมาเป็นเชลยศึก และให้ประทับอยู่ที่หมู่บ้านมยิกะบาในวัดนานพยาที่เคยเป็น เทวสถานของพราหมณ์อันดูมาก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นพุทธสถานในกาลต่อมา พระเจ้ามหนูหะกับพระมเหสีทรงอึดอัด คับแค้นพระทัยเป็นอันมากที่ต้องตกอยู่ในฐานะเชลยศึก ทั้งสองพระองค์ทรงนำอัญมณีและเครื่องประดับส่วนพระองค์ ไปขาย แล้วนำเงินที่ได้มาสร้างวัดมหนูหะ¹⁵ เป็นวัดแบบมอญขึ้นในปี พ.ศ.1602 วัดนี้อยู่ใกล้กับวัดนานพยา วัดมหนูหะได้ สะท้อนความอึดอัด คับแค้นพระทัยด้วยการสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย และพระนอนที่มีขนาดใหญ่คู่วิหาร ทาง ด้านหน้ามีรูปปั้นของทั้งสองพระองค์ประดิษฐานอยู่ด้วย เป็นหลักฐานว่าทรงเคยถูกจับมาเป็นเชลยที่นี้ ชาวพม่าเชื่อว่า เวลามากราบไหว้ที่วัดนี้จะอธิษฐานขอให้ปราศจากอุปสรรคและไม่มีสิ่งใดมาทำให้อึดอัดคับข้องใจ

(ภาพที่ 1): พระอึดอัดวัดมหนูหะ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

การตีเมืองสะเทิมนี้ทำให้เกิดการรวมอาณาจักรมอญเข้ากับอาณาจักรพุกามกันอย่างเป็นปึกแผ่น ชาวพุกาม จึงได้รับวัฒนธรรมมอญมาหลายประการ ทั้งศาสนา ดัวอักษร ภาษาและวรรณคดี พระเจ้าอโนรธาทรงส่งพระธรรมทูต ไปลังกาเพื่อนำพระไตรปิฎกมาตรวจทานกับฉบับที่ได้มาจากเมืองสะเทิม¹⁶ หลักฐานอีกประการหนึ่งที่พุกามมีชัยชนะ เหนือมอญคือ เจดีย์ชเวตีกอง ที่มีความหมายว่าพื้นที่แห่งชัยชนะ ถือว่าเป็น 1 ใน 5 มหาบูชาสถานที่สำคัญของชาว พม่า และถือว่าเป็นเจดีย์ต้นแบบในการสร้างเจดีย์ในยุคต่อมาของพม่า เจดีย์ชเวตีกองเริ่มสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้า อโนรธาเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เป็นส่วนของพระนลาฏ (หน้าผาก) และพระรากขวัญ (ไหปลาร้า) ที่ได้มาจาก เจดีย์เก่าในเมืองศรีเกษตร รวมทั้งพระทันตธาตุ (ฟัน) จากลังกา แต่มาแล้วเสร็จในปี พ.ศ.1632 ในรัชสมัยของพระเจ้า ญาณสิทธา¹⁷ รอบองค์พระเจดีย์มีจุดที่น่าสนใจหลายจุด อาทิเช่น พระพุทธรูปยืนศิลปะแบบพุกาม หลุมน้ำสมดุลเพื่อวัด

¹³ อังอิงแล้ว, พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2555), หน้า 184.

¹⁴ อังอิงแล้ว, พม่าตราตรึง, (กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์ท่องเที่ยวโลก, 2554), หน้า 104.

¹⁵ สัมภาษณ์ หม่องแอ, มัคคุเทศน์ชาวเมียนมาร์, เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

¹⁶ อังอิงแล้ว, พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2555), หน้า 185.

¹⁷ สัมภาษณ์ หม่องแอ, มัคคุเทศน์ชาวเมียนมาร์, เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

ระดับเจดีย์ หอนัต 37 คนที่ชาวพม่าเคารพนับถือ โดยเชื่อว่านัตเป็นผู้ปกป้องพระพุทธศาสนา วัด และเจดีย์ สิงห์ 4 ตัว รอบเจดีย์ รวมทั้งมังกัณฐกะทำจากหินอ่อน ที่มีดอกไม้สร้างล้อมไว้ชิดกับตัวมาเนื่องจากเมื่อครั้งมีผู้นำมาถวาย ชาวบ้านได้รำลือว่าม้าตัวนี้ออกมาวิ่งในยามวิกาล¹⁸

ยุคทองของศาสนาพุทธแบบเถรวาทอยู่ในรัชสมัยของพระเจ้าญาณสิทธา โอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าอโนรธาที่ขึ้นครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.1627-1656 ในรัชสมัยของพระเจ้าญาณสิทธามีการสร้างเจดีย์และวิหารมากมายในพุกาม จนพุกามได้รับฉายาว่าเมืองแห่งทะเลเจดีย์ ความศรัทธาพุทธศาสนาของชาวพุกามสะท้อนออกมาจากการสร้างวัดและเจดีย์ในเมืองพุกาม จากการตรวจนับในปีพ.ศ. 1830 พบว่ามีวัดและเจดีย์ถึง 13,000 แห่ง¹⁹ วัดที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งของพุทธศิลป์สกุลช่างพุกาม คือ วัดอนันดาหรืออนันทวิหาร เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ.1633 พระเจ้าญาณสิทธาทรงสร้างวัดนี้ตามคำบอกเล่าของพระภิกษุสงฆ์จากอินเดีย 8 รูปที่มาบรรดาตจากพระองค์ตลอดช่วงฤดูฝน ด้านในวิหารมีช่องเจาะผนังเพื่อไว้พระพุทธรูปปางต่าง ๆ กว่า 1,800 องค์²⁰ พระพุทธรูปเหล่านี้หมายถึงอดีตพระพุทธเจ้าจำนวนมาก และมียอดเขาคันทมาหน์ ซึ่งเป็นที่ชุมนุมของบรรดาพระปัจเจกพุทธเจ้า วัดอนันดามีวิหารทั้ง 4 ทิศ แต่ละทิศมีพระพุทธรูปประทับยืนหันหน้าออกสู่แต่ละทิศ แต่ละองค์แทนพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ที่ผ่าน มา ทิศเหนือ คือ พระกฤษณ์พุทธเจ้า ทิศตะวันออก คือ พระโกนาคมนพุทธเจ้า ทิศใต้ คือ พระกัสสปพุทธเจ้า และทิศ ตะวันตก คือ พระโคตมพุทธเจ้า พระพุทธรูปทิศเหนือและทิศใต้เป็นของดั้งเดิม แต่พระพุทธรูปทิศตะวันออกและทิศ ตะวันตกถูกสร้างขึ้นใหม่เนื่องจากวิหารเคยถูกไฟไหม้ทำลายไป หากได้ไปเยี่ยมชมสักการะให้สังเกตพระพุทธรูป ประจำทิศใต้ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของช่างฝีมือชาวมอญอย่างแท้จริง เมื่อยืนมองพระพุทธรูปองค์นี้จากระยะไกลจะ เห็นพระโอษฐ์ยิ้มมีเมตตา หากก้าวเข้าไปใกล้จะเห็นพระโอษฐ์เป็นเส้นตรงนิ่งเฉย แต่ถ้าเราก้าวเข้าไปใกล้ท่านอีกจะ เห็นพระโอษฐ์เป็นเส้นโค้งขึ้นดูเหมือนท่านกำลังโกรธบึ้งตึงอยู่ วัดอนันดานี้มีการสร้างต่อเติมด้านนอกด้วยศิลปะแบบ ยุโรป สันนิษฐานว่ากษัตริย์ยุคหลังอย่างพระเจ้ามินดงหรืออาจเป็นพระเจ้าสีป่อกษัตริย์องค์สุดท้ายของพม่าได้มีรับสั่งให้ สร้างไว้ในปี พ.ศ.2533 รัฐบาลพม่าฉลองสมโภชองค์พระเจดีย์ที่วัดอนันดาด้วยการปิดทองทับยอดเจดีย์จนกลายเป็นสี ทอง²¹ ได้รับการบอกเล่าจากชาวบ้านบริเวณนั้นว่าหากเข้าตรู่วันใดที่หมอกลงจัดจะเห็นเหมือนว่ายอดเจดีย์วัดอนันดา ลอยอยู่กลางอากาศเลยทีเดียว

¹⁸ อ้างอิงแล้ว, **พม่าตราตรึง**, (กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์ท่องเที่ยวโลก, 2554), หน้า 117.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰ สัมภาษณ์ หม่องแอ, มัคคุเทศน์ชาวเมียนมาร์, เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

²¹ เรื่องเดียวกัน.

(ภาพที่ 2): พระกัศสปพุทธเจ้า พระพุทธรูปประจำทิศใต้แห่งวัดอนันดา บันทึกภาพเมื่อ 5 มิถุนายน 2557

ราว 300 ปีที่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเจริญรุ่งเรืองอยู่ในอาณาจักรพุกามเนื่องจากมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจในรูปแบบเทวราชาผสมผสานกับธรรมราชาผ่านทศพิธราชธรรม กษัตริย์เลื่อมใสและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กษัตริย์ไม่ใช่แกนหลักเดี่ยวเท่านั้นที่ธำรงพระพุทธศาสนาในอาณาจักรพุกาม แต่คณะสงฆ์ก็มีบทบาทอย่างสูง ในสมัยพุกามมีการสถาปนาคณะสงฆ์หลายนิกาย เช่น มรฺวังศ์ สิงหล และอริยวาสี เพื่อให้ถ่วงดุลอำนาจกันเอง อันส่งผลดีต่อเสถียรภาพทางพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้คณะสงฆ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอิทธิพลมากเกินไป สมัยนั้นมีการจำแนกระดับพระสงฆ์ไว้ดังนี้ พระสังฆราช เป็นตำแหน่งของเจ้าอาวาสที่ดูแลวิหารขนาดใหญ่และมีความสำคัญรองลงมาเป็นตำแหน่งพระมหาเถระที่ดูแลวิหาร ลำดับถัดมาเป็นภิกษุ และสามเณร²² นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนในพุกามตั้งแต่ชนชั้นสูงถึงประชาชนทั่วไปที่ศรัทธา เรียนรู้และปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน ประกอบกับความมั่งคั่งของอาณาจักรที่เป็นศูนย์กลางการค้าได้ก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปะผ่านสถาปัตยกรรมทางศาสนสถานเป็นจำนวนมาก ประชาชนในสมัยนั้นบริจาคที่ดินให้วัดอย่างมหาศาล เพื่ออุทิศบุญกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ ความเชื่อที่ว่าสร้างเพื่อสะสมบุญจนนำไปสู่การก้าวพ้นสังสารวัฏเพื่อบรรลุพระนิพพาน หรือความเชื่อที่จะไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์เมตไตรการบริจาคที่ดินให้วัดเพื่อเก็บดอกผล หรือเพื่อสร้างวัด การถวายเงินทองข้าวของเครื่องใช้แก่พระภิกษุสงฆ์ การคัดลอกพระไตรปิฎกให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนยาวถึง 5,000 ปี

กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งอาณาจักรพุกามคือพระเจ้านราธิปติ ขึ้นครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.1798-1830 ขณะนั้นราชสำนักขาดเสถียรภาพเพราะมีการแย่งชิงความเป็นใหญ่อยู่ตลอดเวลา การแยกตัวเป็นอิสระจากหัวเมืองต่างๆ

²²Michael Aung-Thwin, *Pagan the Origins of Modern Burma*, (Honolulu : University of Hawaii Press, 1985), PP.137-141.

ส่งผลให้พุกามยิ่งอ่อนแอลง พุกามแห่งแล้งและมีพื้นที่การเกษตรจำกัดรวมทั้งการใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลในการสร้าง ศาสนสถานมาเกือบตลอด 300 ปีที่ผ่านมา พุกามจึงไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้อีกต่อไป รวมทั้งการที่พุทธศาสนิกชนบริจาคพื้นที่ส่วนใหญ่ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของวัด ทำให้อาณาจักรไม่สามารถเก็บภาษีได้²³ พุกามจึงไม่มีความพร้อมในการทำสงคราม ท้ายที่สุดจึงถูกจักรพรรดิคุปไลข่านแห่งมองโกลขยายอำนาจเข้าปกครองในที่สุด ความเสื่อมและล่มสลายของอาณาจักรพุกามนี้เป็นการเปิดโอกาสให้อาณาจักรแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เติบโตขึ้นด้วย เนื่องจากเขมรก็อ่อนแอลงเช่นเดียวกัน อาณาจักรสุโขทัยสถาปนาขึ้นในปีพ.ศ.1762 อาณาจักรล้านนาในปีพ.ศ.1839 และกรุงศรีอยุธยาในปีพ.ศ.1893

พุกามเป็นพื้นที่แห้งแล้ง อากาศร้อนอบอ้าวเมื่อดินแดนต่างๆแยกตัวออกไป พุกามจึงไม่เหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางอีกต่อไป จึงย้ายที่ตั้งไปยังจุดบรรจบของแม่น้ำอิระวดีกับแม่น้ำมยิตเวซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองอังวะซึ่งถูกชาวไทใหญ่รุกรานในเวลาต่อมา จนต้องย้ายมาสถาปนาเมืองใหม่ที่ตองอู แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่เดิมของอาณาจักรพุกามซึ่งยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาต่อมาจากจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 21 และได้ร่วงโรยลงไปในที่สุด เนื่องจากไม่ได้มีกษัตริย์เป็นแกนหลักในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอีกต่อไป

พระพุทธศาสนายุคหลังอาณาจักรพุกามถึงปัจจุบัน

หลังการสิ้นสุดความเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของพุกาม ในเวลาต่อมาอาณาจักรของพม่าได้แตกออกจากกันอีกครั้ง โดยมีเมืองสำคัญใหญ่ๆ 3 เมืองได้แก่ เมืองอังวะของชาวไทใหญ่ เมืองหงสาวดีของมอญ และเมืองตองอูของชาวพม่า ทั้ง 3 เมืองนี้มุ่งเน้นการทำสงครามต่อกันเป็นหลัก ไม่เน้นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามของพระเจ้าธรรมเจดีย์ศรีปิฎกแห่งเมืองหงสาวดีในการฟื้นฟูศาสนาพุทธแบบเถรวาทขึ้นมาใหม่โดยความช่วยเหลือจากกษัตริย์ลังกาแล้วก็ตาม ในกาลต่อมาพ.ศ.2074-2093 รัชสมัยพระเจ้าตะเบงชเวตี้แห่งตองอูได้รวบรวมพม่าเกือบทั้งหมดให้เป็นอาณาจักรเดียวกันได้อีกครั้งและย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่หงสาวดีเพราะยุทธศาสตร์พื้นที่ที่รวมทั้งสะดวกในการค้าขายกับชาวยุโรป ต่อมาพระเจ้าบุเรงนองผู้เป็นพี่เขยของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้ครองราชย์ต่อระหว่างพ.ศ.2094-2124 และสามารถครอบครองอาณาจักรที่อยู่รอบๆ ได้ทั้งหมดทำให้เป็นยุคที่พม่ามีอาณาเขตกว้างใหญ่ที่สุด พระเจ้าบุเรงนองพยายามฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและประกาศห้ามฆ่าสัตว์ใหญ่เมื่อมีคนตาย²⁴ แต่หลังจากรัชสมัยของพระองค์อาณาจักรพม่าได้แตกแยกอีกครั้ง อาณาจักรโดยรอบได้ประกาศอิสรภาพ พม่าเผชิญกับสงครามภายในระหว่างเมืองต่างๆ รวมทั้งการทำสงครามกับภายนอก เช่น การทำสงครามกับอาณาจักรอยุธยาครั้งสุดท้ายในปีพ.ศ.2310 การทำสงครามกับอาณาจักรจีน และกลับมาทำสงครามกับอาณาจักรสยาม การที่พม่ารุกรานแคว้นอัสสัมของอินเดียทำให้เผชิญหน้ากับอังกฤษผู้เป็นเจ้าของอาณานิคมของอินเดียโดยตรง การเริ่มเสียดินแดนให้อังกฤษในปีพ.ศ.2369 นำไปสู่การสูญเสียเอกราชของพม่าต่ออังกฤษในที่สุด

เมื่อตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษทำให้ศาสนาพุทธในพม่ายิ่งสั่นคลอน การที่อังกฤษขับไล่พระเจ้าสิปอ กษัตริย์องค์สุดท้ายของพม่าพร้อมกับพระมหาลีศุภยาลัตไปอยู่ที่อินเดียในปีพ.ศ.2428 ทำให้พม่าขาดกษัตริย์ซึ่งเป็นหลักในการธำรงพระพุทธศาสนา ทางฝ่ายอังกฤษก็ไม่ให้เกียรติชาวพม่าและพระพุทธศาสนาในพม่าเลย อังกฤษพยายามเผยแผ่ศาสนาคริสต์แทนที่ ประกอบกับการเข้ามาหาผลประโยชน์อย่างรุนแรงของชาวยุโรป ดังเช่น การตั้งดวงทรัพยากรอย่างมหาศาลไปยังสิงคโปร์ การสวมรองเท้าเข้าวัดและเจดีย์ ประกอบกับการที่ชาวตะวันตกบางส่วนไปตระเวนแกะภาพดินเผาเคลือบจากโบราณสถานหลายแห่งในพุกาม และยังนำเทวรูปพระศิวะจากวิหารนัตลวงกาว

²³ Keneath R.Hall, **Exploration in Early Southeast Asia History the Origin of Southeast State Craft**, (Michigan : Paper on Southeast Asia, 1976), P.225.

²⁴ พระมหาประภาส (ปริชาโณ), **ธรรมะของพระพุทธเจ้าในเมืองพม่า**, (นนทบุรี : จัดพิมพ์โดยริงค์ บียอนด์ บู้ค, 2555), หน้า 141.

กลับไปยังพิพิธภัณฑสถานแห่งหนึ่งในกรุงเบอร์ลิน²⁵ ประชาชนพม่าจึงหันหน้าไปพึ่งพาพระสงฆ์ให้มาเป็นทั้งผู้นำศาสนาและผู้นำขบวนการชาตินิยมในการปลดปล่อยอาณาจักรมอญจากอังกฤษ จุดเริ่มต้นนี้เองที่ทำให้พระสงฆ์ในพม่ามีบทบาททางการเมืองมากกว่าพระสงฆ์ในไทย ลาวและกัมพูชา²⁶

อังกฤษได้สร้างความแตกแยกระหว่างชนชาติต่างๆในพม่ามากขึ้นเพราะเป็นประโยชน์ในการปกครอง โดยเฉพาะการนำชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยงมาเข้ารีตเป็นศาสนาคริสต์รวมทั้งฝึกฝนให้เป็นกองกำลังของอังกฤษ เมื่อเกิดการปะทะกันระหว่างขบวนการชาตินิยมชาวพม่ากับกองกำลังชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยงในคราวกองกำลังของอังกฤษก็ยิ่งทำให้เกิดความเป็นปฏิปักษ์ของชนชาติต่างๆในพม่ามากขึ้น จากจุดนี้เองแม้ภายหลังการได้รับเอกราชจากอังกฤษในเดือนมกราคม พ.ศ. 2491 พม่าไม่สามารถใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาได้เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดการสู้รบระหว่างกองกำลังรัฐบาลกับกองกำลังติดอาวุธของชนกลุ่มน้อยที่ครอบครองดินแดนส่วนต่างๆในพม่า ทำให้นายกรัฐมนตรีอุ Nu ผู้นำรัฐบาลพลเรือนได้รับรองขอให้นายพลเนวิน ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารจัดตั้งรัฐบาลทหารรักษาการชั่วคราว²⁷ เพื่อจัดความวุ่นวายและสร้างเสถียรภาพทางการเมืองแก่พม่า

รัฐบาลทหารพม่าเน้นการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวด้วยการปราบปรามชนกลุ่มน้อยอย่างรุนแรง การใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาดทำให้นักศึกษาและประชาชนไม่พอใจ การรวมตัวกันประท้วงทำให้รัฐบาลพม่าปิดมหาวิทยาลัยหลายแห่งและปราบปรามการประท้วงอย่างรุนแรงโดยเฉพาะเหตุการณ์ในวันที่ 8 สิงหาคม 2531 ทำให้นักศึกษาและประชาชนล้มตายเป็นอันมาก จากช่วงวิกฤตการณ์นี้เองทำให้นางองซาน ซูจี บุตรสาวของนายพลอู อองซาน อดีตผู้นำชาตินิยมในพม่าเพื่อต่อต้านอังกฤษ ซึ่งนางองซาน ซูจีได้เข้ามาต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยในพม่าจนกลายเป็นสัญลักษณ์ประชาธิปไตยของชาวพม่า แรงกดดันภายในและนานาชาติต่อรัฐบาลทหารพม่า ได้นำไปสู่การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2533 นางองซานยังได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี พ.ศ. 2534 ด้วย นางองซานเคยถูกกักบริเวณหลายครั้งแต่ก็ยังพยายามต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในพม่าจนนำไปสู่การเลือกตั้งในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2558

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อชาวพม่า

นับว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่แข็งแกร่งที่สุดของพม่าในปัจจุบัน²⁸ ถึงแม้ชาวพม่าจะนับถือพระพุทธศาสนาในกายเถรวาทเหมือนกับไทย ลาวและกัมพูชา แต่กิจวัตรของพระสงฆ์พม่าก็มีความแตกต่างจากไทยหลายประการ รวมทั้งความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวพม่าด้วย สาเหตุประการหนึ่งมาจากความผันผวนทางการเมืองการปกครองของพม่าตลอดช่วงหลังอาณาจักรพุกาม เช่น พระสงฆ์พม่าสามารถเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ท่านใช้จีวรสีแดงก่ำและไม่โกนคิ้ว ท่านออกบิณฑบาตได้ 3 เวลาหรือทั้งวัน ตอนเช้าท่านบิณฑบาตเพื่อฉันเช้า เวลาบ่ายเพื่อยารักษาโรค และเวลาค่ำเพื่อนำไปถนอม ปัจจุบันมีพระสงฆ์ในพม่ากว่า 500,000 รูป ส่วนแม่ชีในพม่าจะครองผ้าสีชมพูเหมือนกับแม่ชีในเนปาล²⁹ ถึงมีความแตกต่างกันอยู่บ้างแต่คณะสงฆ์จากพม่าได้มาประชุมพบปะกับคณะสงฆ์ของไทยและศรีลังกาอยู่เสมอ

รัฐบาลพม่าถึงแม้ว่าจะปกครองแบบทหารแต่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มีการบูรณะเจดีย์ ปิดทองใหม่แก่เจดีย์องค์สำคัญทุก 10 ปี โดยเฉพาะการดูแล 5 มหาบูชาสถานที่สำคัญที่สุดของชาวพม่า ได้แก่ พระมหาเจดีย์

²⁵ Strachan, Paul, *Imperial Pagan : Art and Architecture of Burma*, (Honolulu : University of Hawaii Press, 1989), P.1.

²⁶ ธนาสุภะสิทธิ์ สตะเวทิน, *เอเชียอาคเนย์ : พัฒนาการทางการเมืองและการต่างประเทศ*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555), หน้า 37.

²⁷ อ่างอิงแล้ว, *เอเชียอาคเนย์ : พัฒนาการทางการเมืองและการต่างประเทศ*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555), หน้า 180.

²⁸ นฤมล ธีรวัฒน์และคณะ, *มองพม่าผ่านชเวดากอง*, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2551), หน้า 234.

²⁹ พระมหาประภาส, *ปริชาโณ, ธรรมะของพระพุทธเจ้าในเมืองพม่า*, (นนทบุรี: จัดพิมพ์โดยบริษัท บียอนด์ บুক, 2555), หน้า 225.

ชเวดากอง พระมหาเจดีย์ชเวดากอง พระมหาธาตุมูเตตา พระธาตุนันทน์แขวน และพระมหามัธยมุณี พุทธศาสนิกชนชาวพม่ามีความศรัทธาในพระพุทธรูปมากถึงขนาดบริจาคเงินเพื่อทำบุญถึงครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมด แม้ว่าเศรษฐกิจของพม่าจะไม่ดีนักก็ตาม ชาวพม่าที่ศรัทธาในพระพุทธรูปมากมักจะพกพระพุทธรูปที่ตนเองนับถือติดตัวไว้ ที่นิยมคือ พระมหาเจดีย์ชเวดากองและพระธาตุนันทน์แขวน โดยไม่ได้มีการสร้างพระเครื่องหรือมีเครื่องรางแบบต่างๆที่เป็นลักษณะพุทธพาณิชย์เหมือนของไทย ปัจจุบันในแต่ละเมืองของพม่าก็ยังนิยมสร้างเจดีย์ชเวดากอง เจดีย์ชเวดากอง พระธาตุมูเตตาและพระมหามัธยมุณีองค์จำลองไว้ให้ประชาชนได้สักการะกราบไหว้ด้วย

รอบบริเวณเจดีย์ของพม่าจะมีลานกว้างไว้รองรับผู้มาสักการะ ชาวพม่ามักจะมาทุกวันในเวลาหลังเลิกงานถึงประมาณสี่ทุ่ม ชาวพม่านิยมใช้ดอกบัว ดอกมะลิ ดอกกล้วยไม้และดอกบุนนาคร้อยยาวเป็นเส้นมาสักการะเจดีย์ พระพุทธรูปและเทวดาประจำวันเกิดรอบเจดีย์ รวมทั้งนัดที่เปรียบเสมือนเจ้าที่เจ้าทางผู้ดูแลเจดีย์ด้วย โดยรอบเจดีย์ทั้ง 8 ทิศจะมีพระพุทธรูปประจำวันหนึ่งอยู่กับเทวดาประจำวันเกิดและที่ฐานจะมีสัตว์พาหนะประจำวันเกิดด้วย ซึ่งพระพุทธรูปแตกต่างกับของไทย คนไทยต้องอ่านป้ายภาษาอังกฤษว่าตรงกับวันไหน วิธีการสักการะของชาวพม่าคือการเริ่มรดน้ำพระพุทธรูปประจำวันเกิด 3 ครั้งก่อน รวมทั้งเทวดาประจำวันเกิดและสัตว์พาหนะ เป็นจำนวนครั้งเท่ากับอายุบวก 1 เพื่อต่ออายุ แต่ถ้าคนอายุเกิน 30 จะรดเพียงแค่ 5 ครั้งเพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ บิณฑบาต และครูอาจารย์ เจดีย์หลายแห่งเตรียมก๋อน้ำ ถังน้ำและขันน้ำไว้บริการด้วย นอกจากนี้ชาวพม่ายังนิยมถวายฉัตรสีต่างๆเพื่อเป็นพุทธบูชาด้วย โดยด้านในของวัดและเจดีย์จะมีฉัตรอันเล็กหลายสีขาย ตามความเชื่อของชาวพม่า ฉัตรสีเงินและสีทองหมายถึงความร่ำรวย ฉัตรสีชาวมายหมายถึงความสุข แต่ถ้าเป็นการสักการะทั่วไปมักจะใช้ฉัตรสีเหลืองและสีแดง

ชาวพม่าให้ความสำคัญกับเส้นผมของตนเองมาก เชื่อว่าต้องดูแลเส้นผมประดุจตั้งการบูชาพระเกศาคาตุของพระพุทธเจ้า จึงไม่น่าแปลกใจที่สตรีชาวพม่าสามารถทำมวยผม เกล้าผม ถักเปียได้หลายรูปแบบมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดั้งเดิมหลักฐานหุ่นจำลองการเกล้าผมแบบต่างๆ อยู่นับร้อยทรงที่แสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพุกาม สตรีชาวพม่าก็นำดอกไม้สด เช่น ดอกมะลิ ดอกกุหลาบและกล้วยไม้มาประดับผม เราคนไทยมักจะเห็นนางอองซาน ซูจี ทุ่มผ้าชิ้นยาวถึงตาตุ่ม สวมเสื้อแขนกระบอกสีขาวยาวจรดข้อมือ มีผ้าคลุมไหล่และประดับผมด้วยดอกไม้สด หลายแห่งในพม่ายังคงเคร่งครัดในการปฏิบัติต่อผมของตนเองถึงขนาดที่ว่าผมที่ตัดออกมามต้องเก็บไว้ในที่สูงเพื่อแสดงการเคารพผมของตนเอง ส่วนเส้นผมที่ร่วงเองตามธรรมชาตินั้นต้องห่อและนำไปลอยน้ำ

เทศกาลงานประเพณีของชาวพม่าที่จัดขึ้นตลอดทั้งปีก็ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น งานปอยสังข์หรืองานบวชลูกแก้ว เป็นงานประเพณีของชาวไทยใหญ่ทั้งในพม่าและในภาคเหนือของไทย ดังเช่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน งานเทศกาลระดิงจูหรืองานจุดไฟที่จัดขึ้นในช่วงวันออกพรรษา ชาวพม่าจะจุดเทียน โคมไฟ หรืออาจใช้ตะเกียงน้ำมันเพื่อประดับตามวัด เจดีย์ บ้านเรือนและตามริมถนนเพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังทรงโปรดพุทธมารดา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมอาเซียน จาก www.asean-focus.com เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558

เกรียงไกร เกิดศิริ. พุกาม: การก่อรูปของสถาปัตยกรรมจากก้อนอิฐแห่งศรัทธา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อูษาคเนย์, 2551.

คัทลียา เหลี่ยมมณี. สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาปนิก, 2555.

นฤมล ชีววัฒน์และคณะ. มองพม่าผ่านชเวดากอง. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2551.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาในอาเซียน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2555.

พระมหาประภาส, (ปริชาโณ). ธรรมะของพระพุทธเจ้าในเมืองพม่า. นนทบุรี: จัดพิมพ์โดยริงค์ บีคอนด์ บัค, 2555.

พิภพ บุษราคัมวดี. **พม่าตราตรึง**. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์ท่องเที่ยวโลก, 2554.

ธนาสฤณี สตะเวทิน. **เอเชียอาคเนย์: พัฒนาการทางการเมืองและการต่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ. 2000**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2535.

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, หม่อมหลวง. **ศิลปะในประเทศไทยพม่า**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2554.

สัมภาษณ์ หม่อมแอ, มัคคุเทศน์ชาวเมียนมาร์, เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

D.G.H. Hall. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. บรรณาธิการ. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิอุษาคเนย์ภาคพิสดาร**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549.

Keneath R.Hall. **Exploration in Early Southeast Asia History the Origin of Southeast State Craft**.

Michigan: Paper on Southeast Asia, 1976.

Michael Aung-Thwin. **Pagan the Origins of Modern Burma**. Honolulu : University of Hawaii Press, 1985.

Pe Maung Tin and G.H. **The Glass Palace Chronicle**. Rangoon: University of Rangoon Press, 1960.

Strachan, Paul, **Imperial Pagan: Art and Architecture of Burma**. Honolulu: University of Hawaii Press, 1989.